

‘Inlevingsvermogen’

‘Een ander helpen’

Inhoudsopgave

Toelichting bij deze handelingssuggestie	2
Aanpak	3
<i>Leerdoelen</i>	3
<i>Pedagogische interventies</i>	4
<i>Randvoorwaarden</i>	5
<i>Suggesties voor aanpak</i>	5
<i>Verwijzing naar spellen/prentenboeken</i>	10
Achtergrondinformatie	11
Bronnen	11

Door te klikken op een regel in de inhoudsopgave, ga je direct naar de bijbehorende tekst;

Als je in de tekst klikt op een blauw pijltje ga je terug naar de inhoudsopgave.

Toelichting bij deze handelingsuggestie

Leerkrachtvragenlijst Inlevingsvermogen

1. Luistert met aandacht naar wat anderen zeggen of vertellen.
2. Toont belangstelling voor wat andere kinderen zeggen of doen.
3. Zegt aardige dingen tegen medeleerlingen.
4. Gedraagt zich behulpzaam.

Leerlingvragenlijst Inleven in de ander

1. Ik doe aardig tegen een ander.

Onder **inlevingsvermogen** wordt het volgende verstaan: *Inlevingsvermogen is de vaardigheid het eigen gedrag af te stemmen op de gedachten en gevoelens van een ander.*

Onder **een ander helpen** wordt het volgende verstaan: *Helpen is handelen in het belang van een ander. Iemand helpen kan in verschillende contexten bijvoorbeeld in contact met de leerkracht, een andere volwassene of een medeleerling. Belangrijk is dat je je bewust bent van het belang van jezelf en de ander. Het is nodig dat je je in iedere situatie blijft afvragen of je met helpen echt het belang van de ander en/of jezelf dient.*

Aanpak

Leerdoelen

Bedenk vooraf: *Welk doel/welke doelen wil ik bereiken door te handelen?*

Preventief en curatief

De leerlijn met doelen uit deze handelingssuggestie kun je zowel preventief als curatief gebruiken. Wanneer je er preventief mee aan de slag wilt, kijk je welke doelen passen bij de leeftijd van de leerlingen in je groep. Je werkt gericht aan de doelen met passende activiteiten, net als je bij de cognitieve vakken doet. Daarnaast is het ook goed mogelijk om curatief met de leerlijn aan de slag te gaan wanneer je hebt gemerkt dat (een deel van) je groep uitvalt op het gebied van inlevingsvermogen en een ander helpen.

Doel kiezen

Onderstaande leerlijn laat zien welke doelen bij welke ontwikkelingsleeftijd passen. Kies uit deze leerlijn een passend doel waar je met de groep of een individuele leerling aan wilt werken. Kijk daarbij naar wat de groep of leerling al wel beheerst en welk doel dus een passende volgende stap is.

Kijk daarnaast ook in het ZIEN! profiel naar waar de leerling/groep al goed in is. Dit kan gebruikt worden als compenserende factor(en): Welke doelen waar je aan zou kunnen werken, doen het meest een beroep op vaardigheden die een groep/leerling al meer laat zien? Daar kun je vaak het beste starten, omdat de kans op succes het grootst is als een leerling al aspecten beheerst.

<4 jaar	4-6 jaar	6-8 jaar	8-10 jaar	10-12 jaar
<ul style="list-style-type: none">Troost een bekende wanneer deze persoon huilt	<ul style="list-style-type: none">Troost een ander	<ul style="list-style-type: none">Helpt een ander als hij merkt dat iets niet luktDoet bewust iets aardigs voor een ander	<ul style="list-style-type: none">Helpt uit zichzelf iemand die iets minder leuks moet doenHelpt een ander om iets in te brengen in de groepTroost een leerling die gepest wordt	<ul style="list-style-type: none">Komt op voor een leerling die in groepsverband gepest wordt

Door te klikken op een doel, ga je direct naar de aanpak die daarbij aansluit.

Aanpak

Denk eerst na over de volgende punten en baseer je aanpak op de antwoorden.

- Wil ik klassikaal of individueel aan deze ontwikkeltaak werken?

- Zie je het gedrag al wel in uitnodigende situaties? Oefen dan in niet-uitnodigende situaties. Zie je het gedrag nog vrijwel niet? Oefen dan in eerste instantie zoveel mogelijk in uitnodigende situaties.
- Denk bij je aanpak ook na over verschillen tussen jongens en meisjes. Jongens zijn meer lichamelijk ingesteld en meisjes meer verbaal. Jongens uiten hun emoties meer fysiek (duwen, stoeien). Ze hebben letterlijk en figuurlijk behoefte aan ruimte.

Pedagogische interventies

Bedenk bij bovenstaande doelen: *Wat vraagt dit van mij als leerkracht?*

Inlevingsvermogen voor deze groep is laag. Het kan zijn dat kinderen deze vaardigheid echt niet hebben, maar het kan ook zijn dat een groep zo met elkaar omgaat dat je het niet ziet. Vraag je bij dit laatste af wat jouw leerkracht gedrag is. Maak je kinderen bewust van de effecten van hun gedrag op de gevoelens en het gedrag van anderen? In hoeverre laat je inlevingsvermogen zelf zien?

Er zijn vijf pedagogische vaardigheden die je als leerkracht kunt inzetten om problemen te voorkomen en aan te pakken. Dit zijn:

- Leiding geven en grenzen stellen
- Monitoring: balanceren tussen ruimte nemen en ruimte geven
- Positieve betrokkenheid tonen
- **Positieve bekrachtiging geven**
- **Leren problemen oplossen**

Voor kinderen met laag inlevingsvermogen kun je werken aan de volgende vaardigheden bij het helpen van een ander.

Leren problemen oplossen: voorbeeldgedrag is bij inlevingsvermogen erg belangrijk. Wanneer jij als leerkracht laat zien hoe je iemand kunt troosten of een ander kunt helpen, zien de leerlingen hoe jij dit als leerkracht aanpakt en kunnen ze dit gaan nadoen. Ook kun je de leerlingen hierbij alert maken op de gedachten en gevoelens van een ander. Benoem dit in de situaties waar hulp nodig is, zodat de leerlingen leren om de signalen op te pikken.

Positieve bekrachtiging: ook hier gaat het om voorbeeldgedrag. Wanneer jij als leerkracht bijvoorbeeld een compliment geeft wanneer je ziet dat een leerling een ander troost of helpt, zal dit andere leerlingen stimuleren om dit gedrag ook te laten zien. Het compliment hoeft maar om kleine dingen te gaan, bijvoorbeeld als een leerling naar je toe komt om te zeggen dat een ander huilt. Benoem de goede intentie van de leerling en vertel wat hij de volgende keer zelf kan doen om iemand te troosten.

Randvoorwaarden

Bedenk: *Welke zaken moeten op orde zijn, voordat ik aan een doel kan werken?*

Voordat er een proces plaatst kan vinden, zijn er eisen waaraan voldaan moet worden. Zo zijn welbevinden en betrokkenheid vaak voorwaardelijk voordat aan de ZIEN! dimensies gewerkt kan worden. Hoe staat het hiermee in jouw klas?

Welke zaken moeten bij de leerlingen op orde zijn, waar je niet zonder kunt omdat een nieuwe aanpak anders niet werkt? Denk aan de behoeftenpiramide van Maslow: zijn de lichamelijke behoeften vervuld, en voelen kinderen zich veilig en zeker in de klas? Pas daarna kan aan de behoefte voor sociaal contact voldaan worden.

Zorg ook dat het klassenmanagement op orde is: kies een klasindeling die past bij de werkvormen die je toepast en die aansluit bij de vaardigheden van de leerlingen. Zorg voor duidelijke regels en hanteer ze consequent. Zorg voor activiteiten die uitdagen/in de zone van naaste ontwikkeling zitten en tegelijk ook haalbaar zijn.

Suggesties voor aanpak

Bedenk bij het kiezen van een suggestie: *Welke aanpak past bij het doel dat ik gekozen heb?*

Bij elke suggestie staat voor welke ontwikkelingsleeftijd de activiteit geschikt is, maar vaak kan het met kleine aanpassingen ook bij oudere/jongere kinderen toegepast worden. De activiteiten zijn vaak klassikaal, maar kunnen individueel gemaakt worden door als leerkracht die ene leerling in de gaten te houden en extra te stimuleren. Denk bij elke activiteit na over wat deze van jou vraagt wat betreft pedagogische interventies.

In het algemeen bij inlevingsvermogen

- Het attenderen op de ander
- Stimuleren om anderen uit te laten praten, aan te kijken en te luisteren
- Werken aan het herkennen van emoties (met behulp van materialen)

Troost een bekende wanneer deze persoon huilt (<4 jaar) - troosten

Iemand troosten, hoe doe je dat?

Laat zelf aan de leerlingen zien hoe je iemand kunt troosten, bijvoorbeeld:

- Een arm om iemand heen slaan;
- Even bij iemand gaan zitten;
- Iemand een hand geven;
- Iets aardigs zeggen;
- Met iemand praten over zijn verdriet.

Besprek met kinderen in welke situaties je iemand moet troosten en doe voor hoe je bovenstaande tot uiting brengt.

Troost een bekende wanneer deze persoon huult (<4 jaar) – Eerste Hulp Bij Troosten

Laat kinderen benoemen wat ze zelf willen ontvangen als ze verdriet hebben. Dit kan voor iedereen verschillend zijn.

Het troostkoffertje kan helpen om het troosten praktisch toe te passen; in het koffertje kan van alles zitten: een blikje met mooie pleisters en stickertjes, een knuffeltje wat even kan ondersteunen, een potje om de tranen in te doen, een crème voor de pijnlijke plekjes, lippenbalsem voor de zere lippen, een pakje zakdoekjes, een spiegelkje om de schade op te nemen enz.

Introduceer het koffertje aan de kinderen en zet het op een bereikbare plaats zodat iedereen er bij kan. Als er iemand verdriet heeft, mag een ander het koffertje brengen en iets kiezen wat het beste kan helpen.

Troost een ander (4-6 jaar) - troostbeer

Er zijn heel veel boeken over dit thema, die je samen met kinderen kunt lezen. Het lezen van een boekje kan een goede inleiding zijn voor een groepsgesprek. Laat leerlingen ook zelf nadenken over hoe je een ander kunt troosten/blij maken. Ze kunnen namelijk met hele originele ideeën komen. Speel eens een situatie na met poppen of beren. Laat zien hoe je iemand kunt troosten.

Als er verdrietige dingen gebeuren zoals een opa of oma die sterft of een papa en mama die gaan scheiden, kun je hier in de klas over praten. Eventueel aan de hand van een boekje dat specifiek over het thema gaat.

Sommige kinderen vinden het moeilijk om te troosten met woorden of gebaren. Een troostvoorwerp zoals bijvoorbeeld een 'troostbeer' kan hen helpen om toch een ander kind te troosten. Zij kunnen dan de 'troostbeer' geven aan een kind dat verdrietig is. Zet deze op een centrale plek in de klas, of laat de beer in de poppenhoek logeren wanneer er iets in de klas gebeurt dat verdrietig is.

Helpt een ander als hij merkt dat iets niet lukt (6-8 jaar) – helpen in stappen

Omdat het helpen van anderen uit eigen initiatief soms nog lastig is voor kinderen, kan de leerkracht in verschillende stappen dit helpende gedrag bevorderen.

- Als eerste kun je als leerkracht zien wanneer een kind hulp nodig heeft, en een ander kind de opdracht geven om dit kind te helpen. Leg hierbij ook uit waarom het kind hulp nodig heeft en hoe je dat kunt zien.
- Stimuleer daarna de kinderen om zelf om zich heen te kijken en te zien wie er hulp nodig heeft, en deze hulp dan ook te bieden. Je kunt bijvoorbeeld kinderen die al klaar zijn met hun werk deze opdracht geven.
- Doe als laatste echt een stapje terug. Zet bijvoorbeeld het stoplicht op oranje, wat betekent dat vragen eerst aan de klasgenoten worden gesteld in plaats van aan

de leerkracht. Geef ook de opdracht aan de kinderen om, als je klaar bent met de opdracht, om je heen te kijken wie er hulp nodig heeft en die hulp te bieden.

Doet bewust iets aardigs voor een ander (6-8 jaar) - burgerschapsvorming

Om het bewust doen van aardige dingen te bevorderen, kan gedacht worden aan het volgen van een les over burgerschapsvorming. Ideeën zijn om koekjes te bakken voor bejaarden of om brieven te schrijven aan mensen die het minder hebben.

Doet bewust iets aardigs voor een ander (6-8 jaar) – groepsgesprek en benoemen van vaardigheid

In tegenstelling tot het wijden van een les aan het bewust aardige dingen doen voor de ander, kan er ook een kort klassikaal gesprek plaatsvinden. Hierin kan met elkaar bedacht worden hoe je concreet een ander kunt helpen. Schrijf deze dingen op een groot vel papier en hang dit zichtbaar op in de klas. Zo worden de kinderen actief herinnerd aan het doen van iets aardigs. Bespreek af en toe welke dingen van de lijst al uitgevoerd zijn door de kinderen.

Daarnaast kun je als leerkracht het goede voorbeeld geven en aardige dingen doen voor je leerlingen. Benoem het specifiek wanneer een kind iets aardigs doet voor de ander. Hierdoor worden de andere kinderen gestimuleerd om ook iets aardigs te doen.

Helpt uit zichzelf iemand die iets minder leuk moet doen (8-10 jaar) – helpen opruimen

Omdat het helpen van anderen uit eigen initiatief soms nog lastig is voor kinderen, kan de leerkracht in verschillende stappen dit helpende gedrag bevorderen. Dit kan specifiek toegepast worden op situaties waarin kinderen iets moeten doen wat ze misschien niet leuk vinden, zoals het opruimen na een activiteit als knutselen of het opruimen aan het einde van de dag.

- Stimuleer de kinderen om elkaar te helpen met klusjes die de ander minder leuk vindt, leg bijvoorbeeld uit dat het gezelliger is wanneer het klusje samen gedaan wordt. Bespreek ook hoe je het aan een ander kunt zien dat hij hulp nodig heeft.
- Benoem het als een kind een ander helpt met een klusje en geef hem een compliment.
- Doe als leerkracht een stapje terug en geef alleen de opdracht om het klusje, bijvoorbeeld opruimen, uit te voeren. De kinderen moeten proberen zelf te kijken wie er hulp nodig heeft.

Helpt een ander om iets in te brengen in de groep (8-10 jaar) – denken, delen, uitwisselen

Het is voor sommige kinderen eng om iets in de groep te zeggen. Het kan dan helpen als je het niet alleen hoeft te vertellen, maar dat je het samen met iemand doet. Een methode die hierbij gebruikt kan worden, is: denken, delen, uitwisselen (in het Engels: think, pair, share).

- Geef als leerkracht nadat je een vraag hebt gesteld, de opdracht om hier een paar minuten individueel over na te denken.
- Daarna delen de kinderen hun antwoord in tweetallen met elkaar.
- De tweetallen wisselen om de beurt hun antwoorden uit met de groep.

Troost een leerling die gepest wordt (8-10 jaar) – brief schrijven

Om te oefenen met het troosten van een gepeste leerling, kan het volgende worden gedaan:

- Schrijf als leerkracht een brief waarin een kind zich voorstelt en vertelt dat hij/zij op school wordt gepest.
- Deel deze brief uit aan de leerlingen en geef de opdracht om een reactie op deze brief te schrijven. De leerlingen moeten het kind troosten en oplossingen bedenken.
- Vervolgens wisselen de leerlingen in tweetallen hun brieven uit, waarbij ze de brieven lezen en vergelijken.

Troost een leerling die gepest wordt (8-10 jaar) – rollenspel met kaartjes

Het troosten van een leerling die gepest wordt, kan geoefend worden door het spelen van een rollenspel, waarbij concrete situaties zich voordoen.

- Maak (eventueel samen met de leerlingen) drie soorten kaartjes die gebruikt gaan worden bij het rollenspel: "Wie pesten er?", "Wie wordt er gepest?" en "Hoe wordt er gepest?" Maak bijvoorbeeld kaartjes met "Twee jongens", "Een stil meisje" en "Uitlachen op het schoolplein".
- Maak samen met de leerlingen ook een vierde soort kaartjes: "Welke oplossing?" Bedenk samen met de leerlingen hoe een gepest kind getroost kan worden of juist niet, bijvoorbeeld: "Meedoen met de pester(s)" of "Naast degene die gepest wordt gaan staan".
- Verdeel de klas in groepjes. Ieder groepje krijgt van elke soort één kaartje, en bereid over deze situatie een toneelstukje voor. Daarna wordt dit klassikaal uitgevoerd.
- Tijdens het naspelen van de peestsituatie kan het toneelstukje even stilgelegd worden om te reflecteren: Was dit een goede oplossing? Wat zou beter werken? Wat zie je aan het kind dat gepest wordt?

Komt op voor een leerling die in groepsverband gepest wordt (10-12 jaar) – pestgedrag

Pesten is een moeilijk onderwerp, waar klassikaal aandacht voor moet zijn. Als leerkracht heb je hierin de rol van voorlichter. Vertel wat de impact van pesten is. Het is aan te raden om dit meteen bij de start van het schooljaar te doen en dan ook duidelijk af te spreken hoe je met elkaar omgaat. Het hebben van duidelijke gedragsregels helpt leerlingen om ook elkaar aan te spreken op gedrag. Herhaal de regels ook regelmatig bijvoorbeeld een keer in de zes weken. Enkele suggesties hoe je aan dit doel kunt werken:

- Bespreek pestgedrag met je groep. Laat kinderen eventueel aan de hand van beelden zien hoe erg pesten voor een slachtoffer is;
- Leg het verschil tussen pesten/plagen uit. Belangrijkste verschillen zijn: bij plagen is er sprake van gelijkwaardigheid een tegen een, bij pesten vaak meer tegen een; plagen kort, pesten duurt lang enz.
- Bespreek met je groep de verschillende groepsrollen (leiders, volgers toeschouwers);
- Bespreek met kinderen dat het melden van pesten geen klikken is, maar een verantwoordelijkheid die je hebt ten opzichte van elkaar;
- Niets doen als je ziet dat iemand gepest wordt is net zo erg als zelf pesten;
- Oefen met het voor elkaar op komen aan de hand van een casus.

N.B. deze suggestie staat ook in SI-aansluiting zoeken en houden bij een groep

Komt op voor een leerling die in groepsverband gepest wordt (10-12 jaar) – groeps gesprek met poppetjes

Wanneer je merkt dat er sprake is van buitensluiten in de klas, kun je dit als leerkracht op de volgende manier bespreekbaar maken:

- Zorg dat elke leerling een poppetje of ander voorwerp (gum, pen, potlood) heeft. Zet een tafel in het midden van de klas.
- Vraag aan de leerlingen "Hoe voel jij je in de klas?" en laat ze hun poppetje of voorwerp neerzetten op de tafel, op de plek waar zij denken dat ze staan ten opzichte van anderen.
- Wanneer je ziet dat een poppetje of voorwerp alleen staat, kun je daar een gesprek over beginnen. Vraag bijvoorbeeld hoe diegene zich voelt en of er leerlingen zijn die iets willen doen. Bespreek hoe de poppetjes of voorwerpen het beste zouden kunnen staan als je met zijn allen een groep wilt zijn.

Verwijzing naar spellen/prentenboeken

Bedenk: *Hoe kan ik materialen inzetten om te werken aan de leerdoelen?*

Het inzetten van spellen/prentenboeken kan een effectieve bijdrage leveren bij het werken aan inlevingsvermogen binnen het helpen van een ander. Hieronder volgt een suggestie. Gebruik dit ter inspiratie en kijk wat er op jouw school aanwezig is.

Spring kikker, spring / uitgeverij: de coole kikker / aantal spelers: 2-30 / geschikt voor: kinderen vanaf 4 jaar.

Gevoelens spelen een belangrijke rol in ons leven. Ze beïnvloeden sterk ons gedrag en daarom is het zinvol om ze te leren kennen en te begrijpen. In dit spel worden de kinderen gestimuleerd te ontdekken welke gevoelens ze kunnen hebben in een bepaalde situatie. Wanneer een kaartje met een situatie wordt voorgelezen, springen ze naar één of meerdere gevoelens. Zo leren ze hun eigen emoties kennen, maar zien ze ook dat anderen andere emoties kunnen hebben. Kinderen leren om open te staan voor de verschillende emoties van anderen door zich in te leven en ze leren hoe je elkaar kunt helpen.

Nadat de leerlingen hun eigen emotie hebben gekozen, is het goed om als leerkracht door te vragen hierop. Zo leren de leerlingen ook de emoties van anderen kennen. Wees als leerkracht een rolmodel. Besteed ook aandacht aan wanneer kinderen iets moeilijk vinden, door ze bijvoorbeeld te troosten. Leerlingen kunnen een volgende keer dit voorbeeldgedrag van jou overnemen.

Er zijn meer spellen en prentenboeken die erg geschikt zijn voor het oefenen van de leerdoelen. Kijk voor een volledig overzicht in ParnasSys onder informatief, onder het kopje 'Sova-methoden/materialen/prentenboeken'. Per spel is aangegeven welke doelgroep het spel voor is bedoeld en aan welke ZIEN! vaardigheden je met het spel kunt werken.

Achtergrondinformatie

Deze handelingssuggestie gaat om inlevingsvermogen binnen een ander helpen.

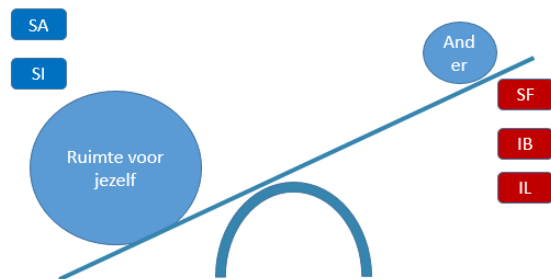
Het kind dat deze vaardigheid beheerst, is in staat om zich te verplaatsten in de ander en kan zijn gevoelens daarop afstemmen. Het kind kan in gedachten in de huid van een ander kruipen. Het kind is zich bewust van de gevoelens en emoties van anderen en begrijpt deze.

Een kind dat zich inleeft in de ander, laat merken dat het oog heeft voor anderen, weet wanneer andere kinderen hulp nodig hebben. Het tonen van deze vaardigheid draagt doorgaans positief bij aan het groepsklimaat. Het zijn kinderen met een 'sociale antenne'. Het beschikken over een dergelijke sociale antenne is een voorwaarde om kwalitatief goed contact met anderen te hebben.

Relatie met andere ZIEN!-dimensies

Wanneer je als leerkracht weinig gedragingen ziet die een uiting zijn van inlevingsvermogen, is het relevant om te kijken naar de andere twee vaardigheden waarmee een kind ruimte geeft aan anderen. Zijn inlevingsvermogen én impulsbeheersing én sociale flexibiliteit laag? En scoort het kind op de ruimtenemende vaardigheden hoog?

Maak dan een afweging aan welke ruimtegevende vaardigheid je als eerste gaat werken.

Kinderen met weinig inlevingsvermogen zijn vaak veel minder goed aanspreekbaar op hun gedrag. Ze kunnen je bij wijze van spreken verongelijkt aankijken wanneer je hun gedrag bestraft. Als gevolg van het beperkt zich kunnen verplaatsen in de ander begrijpen ze sociale situaties niet zo goed. Niet zelden is er ook sprake van een achterlopende ontwikkeling. Herken je het kind niet in bovenstaande typering, dan moet je het waarschijnlijk vooral ondersteunen in het werken aan impulsbeheersing. Emotioneel is de leerling mogelijk nog jong.

Bronnen

Broer, N.A., Haverhals, B., & Bruin, H.L. de (2012). *Verantwoording pedagogisch expertsysteem ZIEN! Voor het primair onderwijs!* Gouda: Driestar educatief.